

Lausunto

16.12.2025

Sosiaali- ja terveysministeriö
kirjaamo.stm@gov.fi

Oikeusministeriön lausunto hallituksen esityksen luonnoksesta laiksi lapsiin liittyvien rikosepäilyjen selvittämisessä avustavista sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköistä

Yleistä

Sosiaali- ja terveysministeriö on 3.11.2025 pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa hallituksen esityksen luonnoksesta laiksi lapsiin liittyvien rikosepäilyjen selvittämisessä avustavista sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköistä.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki lapsiin liittyvien rikosepäilyjen selvittämisessä avustavista sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköistä. Samalla laki lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä kumottaisiin. Ehdotetun lain soveltamisala olisi laajempi kuin kumottavan lain: ehdotettua lakia esimerkiksi sovellettaisiin myös muihin rikoksiin kuin seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksiin ja yksiköiden tehtävät laajenisivat tietyiltä osin koskemaan myös lapsia, joita epäillään rikoksesta tai joita on tarpeen kuulla rikoksen todistajana.

Esityksen tavoitteena on muun ajantasaistaa lainsäädäntö, joka koskee sosiaali- ja terveydenhuollon antamaa apua lapsiin liittyvien rikosepäilyjen selvittämisessä, ja saattaa se vastaamaan nykyistä paremmin eurooppalaisia Barnahus-laatusstandardeja. Lisäksi esityksellä toimeenpannaan hallitusohjelman kirjausta, jonka mukaan lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tapauksissa varmistetaan lapsen edun mukainen tutkinta ja monialainen tuki eri viranomaisten yhteistyönä.

Oikeusministeriö toteaa, että esitys on merkityksellinen erityisesti yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Oikeusministeriö on tarkastellut esitysluonnosta sääntelyn selkeyden, tiedonsaanti- ja luovutusoikeuksien, sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköiden tehtävien sekä ihmiskaupan vastaisen työn kannalta.

Postiosoite Postadress

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite Besöksadress

Meritullinkatu 10
00170 Helsinki
Finland

Puhelin Telefon

02951 50320
Internat.
+358 2951 50320

Faksi Fax

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet E-post, internet

kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Oikeusministeriö esittää lausuntonaan seuraavaa.

Yksikön tehtävät (2 §)

Ehdotetun lain 2 §:n 5 kohdan mukaan yksikön tehtävänä olisi tuomioistuimen pyynnöstä selvittää erityisen vaativissa huoltoriidoissa, miten lapsi kokee seikat, joilla on merkitystä arvioitaessa lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen liittyviä järjestelyjä, ja laatia selvityksen perusteella tuomioistuimelle asiasta lausunto tuomioistuimen asettamassa määräajassa; selvityksen tekemisessä olisi noudatettava, mitä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 11 §:n 2 momentissa säädetään.

Ehdotuksen mukaan tämä tehtävä olisi uusi ja laajentaisi yksiköiden toimintaa myös sellaisiin tapauksiin, joihin ei välttämättä liity lainkaan rikosepäilyä.

Ehdotetun säännöksen perustelujen mukaan selvityksen pyytäminen yksiköltä olisi tarkoitettu vain tapauksiin, joissa huoltoriitaa käsittelevä tuomioistuin arvioi, että lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa tarkoitettu olosuhdeselvitys tai lapsen kuuleminen tuomioistuimessa eivät anna riittäviä tietoja siitä, mikä lapsen oma käsitys asian ratkaisemiseen vaikuttavista seikoista on. Edelleen perustelujen mukaan selvityksen pyytäminen yksiköltä olisi tarkoitettu vain vakavimpiin ja vaikeammin ratkaistaviin tapauksiin, joihin liittyy vakava huoli lapsen kasvun, kehityksen ja turvallisuuden vaarantumisesta.

Perustelujen mukaan tuomioistuin voisi pyytää yksiköltä lausuntoa joko hyvinvointialueen tekemän olosuhdeselvityksen valmistumisen jälkeen tai tarvittaessa samaan aikaan, kun olosuhdeselvitys on tekeillä. Jälkimmäisessä tapauksessa tuomioistuimen olisi ehdotuksen mukaan perusteltua tiedottaa olosuhdeselvityksen tekijöille lapsen tilanteen erillisestä selvittämisestä yksikössä, jotta lasta ei esimerkiksi haastateltaisi tarpeettomasti kahteen kertaan. Oikeusministeriö pitää myönteisenä sitä, että tällaisten moniammatillisten yksiköiden asiantuntemusta voitaisiin käyttää apuna myös vaativissa lapsenhuoltoasioissa. Oikeusministeriö katsoo kuitenkin, että säännöksessä tarkoitettu selvitys jää hyvin irralliseksi suhteessa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa säädettyyn menettelyyn ja erityisesti mainitun lain 16 §:ssä tarkoitettuun hyvinvointialueen selvitykseen. Vaarana on, että näissä selvityksissä tehdään päällekkäistä työtä ja että tavoitteista huolimatta lapsen mielipidettä selvitetään eri tahoilla useaan kertaan. Jatkovalmistelussa olisi tärkeää harkita, millä tavoin näiden eri tahojen toiminta voitaisiin tarkoituksenmukaisimmin yhteensovittaa. Oikeusministeriö katsoo myös, että tuomioistuimen oikeus pyytää tällaisen selvityksen tekemistä tulisi käydä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetusta laista nimenomaisesti ilmi. Nyt se ilmenee vain epäsuorasti ehdotetun ns. Barnahus-lain 2 §:stä.

Oikeusministeriön näkemyksen mukaan ehdotetun säännöksen sanamuoto on myös varsin rajoittava sen suhteen, mitä yksiköltä voi pyytää ja mitä lapsen ”kuulemisessa” olisi selvitettävä. Erilaisten tilanteiden ja selvitystarpeiden huomioon ottamiseksi pyynnön mahdollista sisältöä olisi syytä laajentaa. Toisin kuin yksikön muissa tehtävissä, näissä tapauksissa ei ole kyse rikosasian selvittämisestä. Lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan asian ratkaiseminen ei ole lapsen vastuulla ja näiden asioiden luonne on muutoinkin hyvin erilainen kuin rikosasioissa. Tämä näkökulma olisi tärkeä ottaa huomioon säännöksen jatkovalmistelussa.

Moniammatillinen asiantuntijaryhmä (3 §)

Lakiehdotuksen 3 §:ssä säädettäisiin moniammatillisesta asiantuntijaryhmästä. Pykälän 1 momentin mukaan edellä 2 §:n 1 kohdassa tarkoitettua yhteenvetoa saadaan esitutkintaviranomaisen tai syyttäjän aloitteesta käsitellä yksikön, esitutkintaviranomaisen, syyttäjän ja lastensuojelun edustajien (*moniammatillinen asiantuntijaryhmä*) kesken sen arvioimiseksi 1) millä eri viranomaisten toimenpiteillä voidaan parhaiten edistää lapsen edun toteutumista; 2) voidaanko lasta kuulla mahdollisessa esitutkinnassa, ja jos voidaan, mitä kuulemisessa tulisi ottaa huomioon.

Säännöskohtaisten perustelujen mukaan ehdotetulla pykälällä pyritään vakiinnuttamaan moniammatillinen yhteistyö pysyväksi osaksi lapsiin kohdistuvien rikosten selvittämistä. Edelleen säännöskohtaisten perustelujen mukaan moniammatillinen asiantuntijaryhmä koostuisi yksikön, esitutkintaviranomaisen syyttäjän ja lastensuojelun edustajista.

Oikeusministeriö toteaa, että ehdotetun momentin tarkoituksena vaikuttaa olevan säätää lain tasolla moniammatillisesta asiantuntijaryhmästä, sen kokoonpanosta sekä sen oikeudesta käsitellä momentissa yksilöityihin tarkoituksiin syyttäjän tai esitutkintaviranomaisen aloitteesta sosiaali- ja terveydenhuollon yksikön laatimaa yhteenvetoa lasta koskevista tiedoista, jotka ovat olennaisia arvioitaessa, mihin toimiin esitutkinnassa ryhdytään ja kuinka kiireellisesti toimet toteutetaan. Ministeriö toteaa, että kaavailtu momentti on muotoilultaan varsin vaikeaselkoinen. Perustuslakivaliokunta on yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta merkityksellisen sääntelyn osalta kiinnittänyt varsin usein huomiota sääntelyn muodostumiseen sekavaksi ja vaikeasti hahmottavaksi (ks. esim. PeVL 47/2006 vp, s. 2/I, PeVL 43/2006 vp, s. 2/I, PeVL 41/2006 vp, s. 2/I ja PeVL 25/2005 vp, s. 5). Valiokunta on korostanut vaikeaselkoisuudella olevan myös sitä soveltavien ammattihenkilöiden oikeusturvaa heikentävää merkitystä (kts. esim. PeVL 11/2024 vp, kappale 6 ja PeVL 4/2021 vp, kappale 13).

Oikeusministeriö toteaa, että sääntelyn selkeyden vuoksi esityksen jatkovalmistelussa on arvioitava ehdotetun 1 momentin jakamista kahdeksi momentiksi siten, että 1 momentissa säädettäisiin pykälän otsikkokin huomioiden moniammatillisesta asiantuntijaryhmästä ja sen kokoonpanosta, ja pykälän 2 momentissa asiantuntijaryhmän tehtävistä ja toimivallasta.

Pykälän 2 momentin mukaan moniammatillisessa asiantuntijaryhmässä saadaan salassapitosäännösten estämättä vaihtaa tietoja lapsen ja hänen perheensä olosuhteista, jos se on välttämätöntä 1 momentissa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi, sekä käyttää 2 §:n 1 kohdassa tarkoitettua yhteenvedosta ilmeneviä tietoja moniammatilliseen asiantuntijaryhmään kuuluvien viranomaisten päätöksissä ja muissa toimenpiteissä.

Oikeusministeriön käsityksen mukaan kaavaillussa momentissa ehdotetaan säädettäväksi sekä oikeudesta ilmaista tai luovuttaa salassa pidettävä tieto moniammatillisen asiantuntijaryhmän kesken että moniammatillisessa asiantuntijaryhmässä olevien viranomaisten oikeudesta käyttää 2 §:n 1 kohdassa tarkoitettua yhteenvetoa omia lakisääteisiä tehtäviään varten. Momentti muodostuu vaikeaselkoiseksi, koska siinä pyritään sääntelemään kahdesta toisiinsa vähäisesti liittyvistä asioista: 1) oikeudesta luovuttaa tai ilmaista salassa pidettäviä tietoja moniammatillisen asiantuntijaryhmän kesken ja 2) viranomaisten oikeudesta käyttää tietoja lakisääteisten tehtäviensä yhteydessä. Edellä selostettu perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö huomioiden ministeriö katsoo, että esityksen jatkovalmistelussa 2 momentissa ehdotetun sääntelyn erottamista toisistaan esimerkiksi erillisillä momenteilla on syytä arvioida.

Lisäksi oikeusministeriö kiinnittää huomiota 2 momentissa käytettyyn perheen käsitteeseen. Ministeriö katsoo, että laveasti tulkittuna perhe voi koskea hyvinkin laajaa henkilöpiiriä ja mahdollistaa tarkoitettua laajemman henkilökunnan arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyn. Esitysluonnoksen jatkovalmistelussa perheen käsitteen laajuudesta on syytä tehdä selkoa säännöskohtaisissa perusteluissa. Perhe on määritelty esimerkiksi varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annetun lain (1503/2016) 2 §:n 2 kohdassa.

Oikeus saada ja antaa tietoja (4 §)

Ehdotetun lain 4 §:n 3 momentin 1. virkkeen mukaan yksikkö saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa 2 §:n 1 kohdassa tarkoitetun yhteenvedon laatimista tai 2 §:n 2 kohdassa tarkoitetun tutkimuksen tekemistä pyytäneelle viranomaiselle yhteenvedon laatimista tai tutkimusta tehtäessä kertyneet tiedot lapsesta. Säännöskohtaisten perustelujen mukaan ehdotettu säännös pohjautuu seri-lain 4 §:n 2 momenttiin. Oikeusministeriö toteaa, ettei ehdotettua säännöstä ole sidottu välttämättömyyteen tai tarpeellisuusvaatimukseen.

Perustuslakivaliokunta on toistuvasti arvioinut viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta ja kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen (esim. PeVL 5/2025 vp ja PeVL 15/2018 vp). Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus ovat voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta "tarpeellisiin tietoihin", jos tarkoitetut tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus tietojen "välttämättömyydestä" niiden käyttötarkoituksen kannalta (esim. PeVL 17/2016 vp).

Oikeusministeriö huomauttaa, että eduskunnan perustuslakivaliokunta on hiljattain tiedonsaanti- ja luovutusoikeuksia arvioidessaan todennut, että voimassa olevassa lainsäädännössä omaksuttuihin sääntelytapoihin kiinnittyvät perusteet poikkeamiselle valiokunnan vakiintuneesta tulkintakäytännöstä eivät ole valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin kannalta vakuuttavia. Lausunnossaan valiokunta kiinnitti valtioneuvoston huomiota valtioneuvoston piirissä laadittuihin hallituksen esitysten laatimisohjeisiin, joiden mukaan hallituksen esitykset on valmisteltava perustuslain mukaisiksi ja esityksessä myös kerrottava, millä perusteella säännösten katsotaan olevan sopusoinnussa perustuslain kanssa. Valiokunta piti asiaa sääätämisyjärjestyskysymyksenä. (PeVL 5/2025 vp)

Oikeusministeriö katsoo, että esityksen jatkovalmistelussa on syytä arvioida ehdotetun säännöksen muotoilemista perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaiseksi.

Edelleen ehdotetun 4 §:n 3 momentin 2. virkkeen mukaan yksikkö saa salassapitosäännösten estämättä toimittaa tutkimuksen aikana kertyneet, lapsen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä koskevat tiedot taholle, joka vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä lapselle, jos tiedot ovat välttämättömiä lapsen tarvitsemien sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämiseksi.

Oikeusministeriön käsityksen mukaan 4 §:n 3 momenttiin kaavailun sääntelyn perusteella salassa pidettäviä tietoja voitaisiin luovuttaa sekä pyynnöstä että oma-aloitteisesti. Oikeuskäytäntö on asettanut entistä tarkempia oikeusohjeita myös oma-aloitteiselle tietojen

luovuttamiselle viranomaiselle. Ennakkopäätöksessään korkein oikeus (KKO 2023:24) tulkitsi eräässä sääntely-yhteydessä, että ilman nimenomaista asiasta säätämistä ei ollut oikeutta luovuttaa tietoja edes viranomaiselle, jonka toimivallassa on tehdä toimenpiteitä kyseisen tiedon perusteella. Ministeriö katsoo, että esityksen jatkovalmistelussa on arvioitava, onko 4 §:ssä perusteltua säätää siitä, että yksikkö saa 4 §:n 3 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa tietoja nimenomaan *pyynnöstä tai oma-aloitteisesti*.

Esityksen suhde ihmiskaupan vastaiseen työhön

Ehdotetussa laissa säädettäisiin sosiaali- ja terveydenhuollossa toimivista yksiköistä, jotka avustaisivat esitutkintaviranomaisia, syyttäjää ja tuomioistuimia lapsiin liittyvien rikosten selvittämisessä sekä tuomioistuimia erityisen vaativien huoltoriitojen selvittämisessä. Käytännössä näitä tehtäviä hoitaisivat lasten ja nuorten oikeuspsykologian ja -psykiatrian yksiköt, jotka nykyisin toimivat kumottavan lain mukaisina tutkimusyksikköinä. Kuten ehdotetun lain nimikkeestäkin kävisi ilmi, laki ei ensinnäkään koskisi pelkästään seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksia vaan myös muita rikoksia. Yksiköiden asiantuntemusta voitaisiin siis hyödyntää myös silloin, kun epäillään esimerkiksi vapaudenriistoa tai ihmiskauppaa.

Oikeusministeriö toteaa, että valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman päivittämisen yhteydessä järjestettiin laaja kirjallinen lausuntokierros. Poliisihallitus toteaa asiaa koskevassa lausunnossaan esittäneensä, että lapsiin kohdistuvien seksuaali- ja pahoinpitelyrikosten selvittämisen järjestämistä koskevan lain uudistamisen yhteydessä ihmiskaupparikosten selvittämisessä avustaminen lisättäisiin yhdeksi yliopistosairaaloiden lasten ja nuorten oikeuspsykologian tutkimusyksiköiden tehtäväksi. Poliisi on pitänyt perusteltuna, että näissä yksiköissä voitaisiin haastatella erityistarpeisia ja erityisen nuoria alaikäisiä rikoksesta epäiltyjä ja todistajia asianomistajien lisäksi. Poliisihallituksen mukaan muutokset voisivat parantaa sekä kuulustelujen että esitutkinnan laatua nuorten ihmiskaupan uhrien palveluohjauksella, sillä yksiköissä on oikeuspsykologisen osaamisen lisäksi saatavilla myös muita terveydenhuollon erityisosaamista ja sosiaalihuollon asiantuntemusta. Oikeusministeriö yhtyy edellä mainittuihin Poliisihallituksen toimintaohjelman lausuntokierroksella (lausunnon dnro POL-2025-68708) esittämiin näkemyksiin.

Oikeusministeriö ja valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen työn koordinaatio tukee esitystä ja sitä, että yliopistosairaaloiden lasten ja nuorten oikeuspsykologian tutkimusyksiköiden asiantuntemusta voitaisiin hyödyntää myös silloin, kun epäillään esimerkiksi vapaudenriistoa tai ihmiskauppaa. Esitys parantaisi esitutkinnan laatua ja olisi merkityksellinen myös ihmiskaupan tunnistamisen (ml. rikollisessa toiminnassa hyväksikäyttö ihmiskaupan ilmenemismuotona) sekä uhrien auttamisen ja palvelujen saatavuuden kannalta.

Osastopäällikkö, ylijohtaja

Johanna Suurpää

Lainsäädäntöneuvos

Petteri Jartti

Jakelu	Sosiaali- ja terveysministeriö
Tiedoksi	Kansliapäällikkö Antti Leinonen Lainsäädäntöjohtaja Susanna Siitonen Ministerin erityisavustaja Annika Hoffren

VN/35688/2024-OM-37

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: